

Anna Sajdak*

AKTYWIZOWANIE UCZNIÓW W POSZERZONYM ŚRODOWISKU UCZENIA SIĘ – MOŻLIWOŚCI WYKORZYSTANIA FORUM DYSKUSYJNEGO

Wprowadzenie

Nie ma już chyba takiego obszaru działalności edukacyjnej, który nie korzystałby z narzędzi kreowanych przez nowoczesne technologie informacyjne i komunikacyjne. Cieszące się coraz większą popularnością, zarówno w edukacji szkolnej, jak i akademickiej, platformy zdalnego nauczania stwarzają możliwości znacznego poszerzenia środowiska uczenia się. Coraz więcej szkół korzysta lub zamierza korzystać np. z dziennika elektronicznego, coraz więcej uczelni wyższych nie tylko rozlicza swoich studentów w środowisku elektronicznym, ale i też umożliwia prowadzenie w nim procesu kształcenia. Najczęściej jednak nauczyciele wykorzystują tylko te funkcjonalności, które służą do wpisywania ocen, obliczania średniej, prowadzenia korespondencji, zamieszczania materiałów dla swoich uczniów lub studentów w postaci lekcji multimedialnych, zestawów ćwiczeń, zadań, sprawdzianów czy też testów służących do samokontroli i samooceny. Platformy zdalnego nauczania wykorzystywane w dydaktyce akademickiej pozwoliły wprowadzić w obszar procesu kształcenia studentów wiele innych funkcjonalności, takich jak np. forum dyskusyjne czy też wideoczaty. Nie trzeba jednak specjalnych platform czy też dzienników elektronicznych, by móc spotkać się w wirtualnej przestrzeni. Popularne komunikatory bądź portale społecznościowe umożliwiają przesyłanie sobie wiadomości, materiałów, wspólną pracę czy rozmowę w czasie synchronicznym. W świecie szkolnym bez wątpienia dokonał się pewien podział na cyfrowych tubylców, cyfrowych imigrantów i tych innych nieklasyfikowanych, którzy zdają się nie zauważać zmian lub je ignorować.

Jestem zdania, że zamiast „obrażać się” na rzeczywistość, zabraniać uczniom i studentom korzystania na zajęciach z laptopów oraz narzędzi komunikacyjnych i informacyjnych, lepiej „zanurzyć się” w tę rzeczywistość

* Anna Sajdak – doktor habilitowany nauk społecznych w zakresie pedagogiki, Uniwersytet Jagielloński; zainteresowania naukowe: dydaktyka akademicka, pedagogika szkolna, alternatywy pedagogiczne i pedagogika twórczości; e-mail: a.sajdak@uj.edu.pl

i spróbować – choćby na małym obszarze – uczynić z niej swego edukacyjnego sprzymierzeńca. Aktywizowanie, motywowanie uczniów i studentów do uczenia się w warunkach edukacji zdalnej jest zadaniem wyjątkowo trudnym i wymaga od nauczyciela wielkiej uważności. Z założenia bowiem kontakt osobisty prowadzącego z osobami uczącymi się jest ograniczony do asynchronicznej i ograniczonej synchronicznej aktywności na platformie. To duże utrudnienie dla prowadzenia działań motywacyjnych i aktywizujących.

W artykule podzielę się refleksją nad wycinkiem własnej w tym względzie praktyki, stąd też wszelkie wskazówki metodyczne, jakie pojawią się w tekście mają swoje uprawomocnienie w refleksji nad praktyką. Świadomie wybieram tylko jeden rodzaj aktywności na platformie – prowadzenie forum dyskusyjnego – gdyż doświadczenie zdobyte podczas prowadzenia seminariów zdalnego nauczania¹ i wielu spotkań z nauczycielami akademickimi oraz nauczycielami szkół podstawowych i średnich podpowiada mi, iż to mocno niedoceniana i niewykorzystywana funkcjonalność.

„The shift from teaching to learning... and e-learning”

Samo poszerzenie środowiska edukacyjnego o możliwości wykorzystywania nowoczesnych technologii informacyjnych i komunikacyjnych nie przesądza o odejściu od modelu pasywnego nauczania na rzecz aktywnego, samodzielniego uczenia się ucznia. Nie przesądza, ale na pewno stanowi taką szansę. Paradygmatyczna zmiana w akademickim kształceniu, która została opisana metaforycznym zwrotem *the shift from teaching to learning* (Barr, Tagg 2000, s. 198-199) nie obejmowała problematyki edukacji zdalnej ani nie ukazywała możliwości wykorzystywania nowoczesnych technologii w procesie kształcenia. Być może dlatego, iż koniec lat 90. XX wieku dopiero zapowiadał rozwój technologii, dopiero składał obietnice, że w naszym życiu dokona się swoista rewolucja, jaką bez wątpienia było pojawienie się internetu i jego upowszechnienie. Zmiana ta jednak tworzy żyzną glebę dla przebudowy świadomości w namyśle nad edukacją w kierunku zainicjowania zmiany wyrażającej się formułą „od nauczania do uczenia się, a także do e-uczenia się” (Sajdak 2013, s. 282-302). Tu trzeba wyraźnie zaznaczyć, iż w Polsce e-learning nierzadko bywa tłumaczony jako e-nauczanie (czyli e-teaching), a nie e-uczenie się (e-learning). Myślę, iż problem ten jest związany z mocno zakorzenionym myśleniem o procesie kształcenia jako procesie nauczania, a nie jako procesie uczenia się. Wróćmy jednak do

¹ Autorka współpracując z Centrum Zdalnego Nauczania UJ współprowadziła cykliczne spotkania z nauczycielami w formule Krakowskie Seminaria „Dydaktyka Zdalnego Nauczania”, poświęcone różnym problemom związanym z e-learningiem i możliwościami wykorzystywania nowoczesnych technologii w dydaktyce.

paradygmatycznej zmiany i konsekwencji, jakie z niej wynikają dla procesów aktywizowania uczniów czy studentów. Badacze, porównując strukturę procesu nauczania-uczenia się paradygmacie nauczania kierowanego oraz paradygmacie uczenia się, wiele uwagi poświęcili problematyce tworzenia środowiska edukacyjnego. W tradycyjnym ujęciu proces kształcenia przebiega w określonym miejscu, zajęcia trwają określoną ilość minut, zaczynają się i kończą dla wszystkich w jednakowym czasie. Zasadą zajęć jest stałość miejsca, czasu oraz fizyczna obecność nauczyciela – wykładowcy i fizyczna obecność uczniów-studentów. W nowym paradygmacie, skoncentrowanym na osobie uczącej się, zasady te nie są wymagane. Wręcz przeciwnie. To proces uczenia ma być wartością stałą, zmienne natomiast może być miejsce, czas, a także osoba wspierająca ów proces. Autorzy podkreślają wagę aktywnego, stymulującego, bogatego w impulsy, materiały i zadania środowiska edukacyjnego, kreowanego przez nauczyciela. W nowy paradygmat doskonale zatem wpisuje się propozycja wykorzystywania nowoczesnych technologii informacyjnych i komunikacyjnych. Platformy zdalnego nauczania stanowią jedynie „technologiczne oprzyrządowanie” do tworzenia i poszerzania środowiska edukacyjnego. To nauczyciel, który zamieszcza na platformie materiały do nauki własnej, konstruuje zadania, prowadzi fora dyskusyjne i wideocząty, może być kreatorem owego elektronicznego środowiska uczenia się, z którego uczeń lub student może korzystać w dowolnym czasie i miejscu, a przede wszystkim wtedy, kiedy jest na to gotowy. E-learning stwarza możliwości znacznego poszerzania środowiska edukacyjnego oraz wzmacniania go o zasoby elektronicznych treści dostępnych w różnorodnych mediach. Spełnia tym samym cechy konstytutywne opisywanego „paradygmatu uczenia się”. Głównym zamierzeniem paradygmatycznej zmiany jest umożliwienie uczniowi czy też studentowi samodzielnego podejmowania aktywności uczenia się oraz uczenia się we współpracy z innymi. Procesy te mogą być inicjowane przez nauczyciela, który jednak, pozostając w kontakcie z osobą uczącą się, służy mu tylko pomocą i ułatwia osiągnięcie zamierzonych rezultatów. Budowanie aktywnego środowiska edukacyjnego w wirtualnej przestrzeni polega zatem na respektowaniu przez nauczyciela przykładowych wskazówek:

- wspieranie poczucia celowości wszelkich działań podejmowanych w środowisku elektronicznym, wspieranie poczucia sprawstwa. Nic tak bardzo nie zniechęca, jak energia wydatkowana bez celu i sensu;
- stawianie zadań trudnych, ale realistycznych, możliwych do wykonania, będących w zasięgu możliwości uczniów i reorganizacji ich struktur poznawczych;

- stosowanie różnorodnych form i metod nauczania, wykorzystywanie przede wszystkim metod problemowych i samodzielnego dochodzenia do wiedzy – wspieranie samodzielnego poszukiwania strategii rozwiązania;
- wykorzystywanie metod i technik nauczania-uczenia się, sprzyjających zawiązywaniu się wspólnoty osób uczących się, umożliwiającej społeczne negocjowanie znaczeń;
- przywiązywanie wagi do procesu aktywnego konstruowania wiedzy, nie zaś do jej odtwarzania;
- stosowanie materiałów edukacyjnych prowokujących do samodzielnego stawiania pytań, poszukiwania odpowiedzi i w konsekwencji prowadzących do konstruowania nowej wiedzy;
- prezentowanie przez nauczyciela postawy wspierającego trenera.

Niezależnie od tego, czy proces kształcenia przebiega w szkole czy w poszerzonym o przestrzeń wirtualną środowisku, punkt ciężkości winien być położony na proces uczenia się ucznia lub studenta, nie zaś na proces nauczania prowadzony przez nauczyciela lub wykładowcę. Dlatego też wydaje mi się, iż uzasadnionym uzupełnieniem paradygmatycznej zmiany jest formuła „*from teaching to learning... and e-learning*”.

Jak zatem aktywizować uczniów, studentów w poszerzonym środowisku uczenia się, jak wykorzystać różnorodne funkcjonalności platformy, by sprokować do aktywnego uczenia się, studiowania? Te pytania domagają się odpowiedzi, które ułożyłyby się w obszerny katalog różnorodnych strategii postępowania dydaktycznego, daleko przekraczający ramy artykułu. Zasadne zatem wydaje się przyjrzenie – jak w soczewce – drobnemu wycinkowi, wybranej problematyce. W tym przypadku niech będzie to niedoceniane forum dyskusyjne.

Prowadzenie forum dyskusyjnego²

Tylko pozornie prowadzenie forum dyskusyjnego wydaje się sprawą banalną, podobną do prowadzenia dyskusji na tradycyjnych zajęciach. Łatwo tu wpaść w pułapkę intuicyjnego działania prowadzącego do... porażki. Jak wszelkie czynności dydaktyczne, tak i prowadzenie forum wymaga świadomego, zaplanowanego i przemyślanego działania. Pamiętać musimy, że jest

²O prowadzeniu forum dyskusyjnego w wersji upowszechniającej wiedzę pedagogiczną, poradnikowej, pisałam w dziale „Nasz ekspert radzi” w „Forum Akademickim” 3/2016, s. 43-45.

to aktywność asynchroniczna – niejednoczesna w czasie – zatem problem zaangażowania uczniów lub studentów do pracy wymaga uważności ze strony prowadzącego w trzech obszarach: po pierwsze – samego rozpoczęcia forum, które związane jest z wyborem tematu oraz sposobem sformułowania pytania; po drugie – w sposobie moderowania samej dyskusji, w trakcie której możemy napotkać szereg trudnień, poczynając od podryfowania dyskusji w stronę wymiany zdań typu „ping-pong”, zmierzania się z próbami olinkowania wypowiedzi, na pozorowaniu aktywności kończąc; po trzecie – w ustaleniu czasu zakończenia forum i wygaszenia aktywności uczestników. Przyjrzyjmy się zatem poszczególnym kwestiom.

Rozpoczęcie forum dyskusyjnego wymaga od nauczyciela podjęcia decyzji co do wyboru tematu: które tematy nadają się do dyskusowania, a które nie? Zanim przejdziemy do wyboru tematu warto uświadomić sobie, do czego forum dyskusyjne w ogóle może służyć i do czego możemy je wykorzystać, innymi słowy: jaki cel (efekt kształcenia) możemy uzyskać przy pomocy forum dyskusyjnego? Moim zdaniem, forum może być przydatne do:

- zebrania doświadczeń osób uczących się i ich wymiany i upowszechniania;
- poznania stanu dotychczasowej wiedzy i opinii osób uczących się na dany temat;
- omawiania tematów związanych z postawami, wartościami, angażujących sferę emocjonalną i poznawczą;
- omawiania tematów kontrowersyjnych i spornych w nauce, pokazujących wiedzę np. jako obszar społecznie kształtowanych i uzgadnianych znaczeń, a dotychczasową wiedzę jako niedomkniętą i niedogmatyczną;
- dokonywania oceny pracy własnej i innych.

A zatem, po pierwsze, forum może służyć do zebrania, wymiany, upowszechniania i dyskusowania opinii uczniów lub studentów na interesujący z punktu widzenia problematyki zajęć temat. Dzięki forum możemy dokonać ewaluacji wstępnej, czyli poznać i zebrać tzw. przedwiedzę osób uczących się na dany temat, która pozwoli nam sięgnąć do tego, co już wiedzą i rozpoznać ich dotychczasowe doświadczenia. Te informacje mogą być bezcenne dla naszych zajęć, może bowiem okazać się, że rzeczywiste kompetencje naszych uczniów odbiegają od zakładanego programem standardu. Może się

oczywiście zdarzyć, że rozpoznanie pozwoli nam poprowadzić kurs na wyższym niż zakładaliśmy pierwotnie poziomie albo pójść w głąb określonej tematyki. Może też zdarzyć się sytuacja, że nabierzemy orientacji co do braków w uczniowskiej, studenckiej wiedzy, a zatem dostaniemy informacje na temat tego, co musimy uzupełnić, by zrealizować cele naszego kursu.

Czemu jeszcze może służyć forum? Z doświadczeń osobistych autorki rodzi się przekonanie, że forum dyskusyjne najlepiej służy omawianiu kwestii spornych, kontrowersyjnych, wymagających zderzenia różnych perspektyw poznawczych czy aksjologicznych. Czas spotkania na lekcjach czy zajęciach jest mocno ograniczony, nauczyciel najczęściej poświęca go na omawianie danych tematów i wyjaśnianie ewentualnych trudności. Najczęściej brakuje czasu na dyskusje i ukazanie różnych stanowisk wobec zastanej wiedzy. Poszerzenie środowiska uczenia się i wykorzystanie aktywności zdalnej może być szansą na ukazanie niedokończoności i niedogmatyczności naszej wiedzy o świecie. Tu jednak uwaga praktyka – forum dyskusyjne bardziej nadaje się do tematów poruszających sferę emocjonalną (świat naszych wartości, postaw, uczuć) niż do poddawania intelektualnej obróbce tematów wymagających przede wszystkim operowania wiedzą. Jeśli wybierzemy temat sporny, niejednoznaczny, domagający się zajęcia stanowiska, przedstawienia własnego osądu, to mamy szansę uruchomić jedną z ważniejszych strategii uczenia się – uczenie się przez przeżywanie. Wprawdzie Wioletta Kwiatkowska twierdzi, że „[...] pośrednictwo platformy e-learning pozbawia nauczyciela pozawerbalnych narzędzi stymulowania psychoemocjonalnego” (Kwiatkowska 2011, s. 31), to jednak bez wątplenia pozostawia mu werbalne, a te mogą mieć ogromną siłę sprawczą. Forum dyskusyjne na platformie może być właśnie doskonałym narzędziem do angażowania aktywności poznawczej na bazie poruszenia emocjonalnego. Jeśli będziemy próbowali omawiać zamieszczone na platformie teksty, zadane do przeczytania materiały, które w żaden sposób nie poruszają emocjonalnie, to mamy dużą szansę na doświadczenie tego, co można nazwać „martwą ciszą”, przerywaną wrzucanymi gdzieś od niechcienia wpisami. Martwe fora to najczęstsze doświadczenie osób rozpoczynających przygodę ze zdalnym nauczaniem. Warto zatem dokładnie przemyśleć temat i poszukać w nim coś kontrowersyjnego, warto znaleźć sprzeczne opinie autorytetów w nauce, śmiałe (utopijne?) pomysły badań czy jakikolwiek „haczyk”, który może poruszyć i skłonić do zastanowienia. Forum żyje wtedy, gdy uczniowie czy też studenci zostaną poruszeni emocjonalnie i zachęceni do samodzielnego poszukiwania w nauce argumentów uzasadniających ich opinie.

Forum dyskusyjne na platformie może także służyć do oceniania, wartościowania wyników własnej lub cudzej pracy, a zatem może być ważnym

elementem procesu dydaktycznego, angażującym zaawansowane umiejętności kognitywne naszych uczniów i studentów. Nauczyciel zatem może tę funkcjonalność platformy wykorzystać do osiągania celów/efektów kształcenia z wyższych kategorii taksonomicznych. Wszak cele, efekty kształcenia można ułożyć hierarchicznie od najprostszych, wymagających jedynie przyswojenia i odtworzenia podanej wiedzy, do najwyższych umiejętności mentalnych, jakimi są synteza, czyli tworzenie wiedzy oraz ewaluacja, czyli poddawanie wiedzy procesom wartościowania – patrz: taksonomia Benjamina Blooma (Bloom 1956) czy też Bolesława Niemierko (Niemierko 1990).

Jeśli już nauczyciel zdecyduje, jaki temat będzie przedmiotem dyskusji na forum, musi jeszcze odpowiednio sformułować pytanie. Niby proste, a jednak może nie tak oczywiste. Zasadniczo mamy do wyboru dwie ścieżki: pytania dopełnienia – rozpoczynające się od partykuły pytajnej „jaki, jaka, jakie?”, „kto?”, „co?”, „kiedy?”, „w jakich warunkach?” itd. oraz pytania rozstrzygnięcia – rozpoczynające się od partykuły pytajnej „czy?”. Uwaga! Jeśli pytamy o opinię, wiedzę, doświadczenia naszych uczniów lub studentów i chcemy sprowokować dłuższe wypowiedzi, poparte samodzielnie konstruowanymi argumentacjami, to używajmy pytań dopełnienia. Jeśli chcemy przeprowadzić krótką, szybką sondę lub uzyskać prostą odpowiedź typu: „tak”, „nie”, „nie wiem”, wtedy używajmy pytań rozstrzygnięcia. Nie spodziewajmy się jednak w takim wypadku, że nasi uczniowie będą się rozwodzić nad problemem. Warto także pamiętać, że lepiej unikać kumulowania pytań w jednej wypowiedzi na forum. Nauczyciel nie powinien zatem zadawać kilku pytań pod rząd, bo uczniowie lub studenci tracą orientację, w którym kierunku ma pójść dyskusja. Należy zadbać o jednoznaczność pytania, a o kolejne kwestie zapytać w trakcie moderowania forum.

Dużym wyzwaniem dla nauczyciela jest samo moderowanie forum dyskusyjnego. Na spotkaniach z nauczycielami szkół średnich, z nauczycielami akademickimi często stawiane jest pytanie „kiedy i ile razy się odzywać?”, „jak często odpowiadać na posty?”. Odpowiedź nie może być jednoznaczna i zależy od dynamiki dyskusji. Pamiętajmy, że forum służy nie tylko do komunikacji nauczyciela z osobami uczącymi się, ale także do wymiany poglądów/postów między uczniami czy studentami i prowadzeniu dyskusji wewnątrz grupy. Moderowanie forum wymaga uważności i roztropności prowadzącego. Wchodząc zbyt często w dyskusje czy wręcz polemiki z poszczególnymi osobami, łatwo wpaść w pułapkę, którą z przymrużeniem oka nazywam „dyskusją typu ping-pong”. Wygląda ona mniej więcej tak: „Pani Profesor, nie zgadzam się. . .” – „(Panie) Mateuszu, proszę zwrócić uwagę na fakt. . .” – „Ależ Pani Profesor. . .”. W ten sposób piłeczka jest raz po jednej, raz po drugiej stronie, posty rozsyłają się do całej grupy i uczniowie lub stu-

denci mogą odnieść wrażenie, że uczestniczą w czyjejs prywatnej rozmowie. To ewidentny błąd. Co z tym zrobić? Próbować nie wikłać się w indywidualne polemiki, a moderując forum używać parafrazy i zwracać się do całej grupy, czyli np. „(Pan) Mateusz podniósł argument X... a co Wy o tym sądzicie?”. Warto też czynić pewne podsumowania i omówienia dotychczasowej dyskusji, które będą tematycznie porządkować pojawiające się wątki. Wszak dyskusja, jeśli będzie żywa, może rozgałęzić się w komentarze do komentarzy, posty do postów itd. Rolą moderatora jest pokazywanie, podkreślanie, uwidacznianie uczestnikom ważnych tematycznie odniesień i związków. Wartością dodaną dyskusji prowadzonej na forum jest umożliwienie osobom uczącym się poznanie siebie i innych w takich obszarach, które do tej pory były poza zainteresowaniem. Dyskusja na forum może być końcowym elementem modelu uczenia się badania wartości (Joyce, Calhoun, Hopkins 1999, s. 115) poprzez poszerzenie środowiska edukacyjnego. Wiele jednak zależy od samego nauczyciela i jego postawy. We wspomnianym modelu nauczyciel winien być czujnym doradcą oraz aktywnie stymulującym trenerem. To oczywiście wymaga osadzenia procesu nauczania – uczenia w paradygmacie konstruktywistycznym, w odmianie konstruktywizmu psychologicznego lub społecznego (Klus-Stańska 2009, s. 70-71; Sajdak 2013, s. 398). Moderowanie forum z pewnością wymaga od nauczyciela uważnego czytania każdego postu pod kątem szukania w nim tropów możliwych do edukacyjnego wykorzystania, dających pretekst do dalszych wyjaśnień, drażnienia tematu lub też znalezienia ścieżki wpisującej się w indywidualne potrzeby i zainteresowania uczących się. Jednym z narzędzi wzbogacania dyskusji jest tzw. olinkowywanie wypowiedzi. Tu jednak może pojawić się problem. Młodzi ludzie często na poparcie swej ascetycznej w formie wypowiedzi wklejają link do jakiegoś materiału zamieszczonego w zasobach internetu. Jeśli nauczyciel nie sprawdzi linku, to może przegapić okazję do dotarcia do nowych argumentacji, które następnie może wykorzystać z pożytkiem w pracy dydaktycznej. Czasem jednak można się spotkać z powierzchowną, a nawet błędną percepcją ucznia jakiegoś materiału i tylko dotarcie do źródeł daje szansę na przepracowanie z uczącymi się zaistniałego „błędu”. Tak więc linki w moderowaniu dyskusji na pewno ją wzbogacają, choć dodają pracy.

Moderowanie forum dyskusyjnego wiąże się jednak przede wszystkim z trudnością podtrzymywania zaangażowania uczniów lub studentów. Jeśli nauczyciel dobrze wybierze temat, dyskusja winna się szybko rozpocząć. By dalej wartko się toczyła i energia wciąż płynęła, warto od czasu do czasu swoim postem włożyć przysłowiowy „kij w mrowisko” lub wejść w rolę „adwokata diabła”. W ten sposób nauczyciel może wspierać u osób uczących

się rozwój ważnych kompetencji społecznych – umiejętność przedstawiania grupie własnego stanowiska, bronięcia go, konfrontowania ze stanowiskami odmiennymi, umiejętność zmiany perspektywy poznawczej czy aksjologicznej oraz otwartość na różnorodność interpretacji świata.

Tak, jak ważna jest umiejętność rozpoczęcia forum dyskusyjnego i jego moderowanie, tak samo ważna jest kwestia wygaszenia, zakończenia forum. Być może niektórym nauczycielom nasuną się pytania: „ile średnio żyje forum dyskusyjne?”, „ile postów przypada na dobre forum?”, „czy forum należy wygaszyć radykalnie, czy poczekać aż samo umrze śmiercią naturalną?”. Nie mam dostępu do reprezentatywnych statystyk, ale mogę przeanalizować swoje doświadczenia w tym względzie. W okresie 10 miesięcy prowadziłam ok. 20 różnych forów dyskusyjnych dla grup studenckich liczących ok. 20 osób. Wszystkie fora były dobrowolne, a zatem nie rozliczałam studentów z aktywności na nich, traktując forum dyskusyjne prowadzone na platformie zdalnego nauczania jako dodatkowy element kursu.

Tabela 1

Liczba postów i czas trwania forum – badania A.Sajdak

| Nr forum | FI 1 | FI 2 | FI 3 | FII 1 | FII 2 | FII 3 | FIII 1 | FIII 2 | FIII 3 | FIII 4 |
|--------------------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|---------|--------|--------|
| Liczba postów | 13 | 7 | 10 | 10 | 43 | 14 | 44 | 38 | 18 | 19 |
| Czas trwania forum | 32 dni | 16 dni | 30 dni | 5 dni | 64 dni | 34 dni | 29 dni | 65 dni | 36 dni | 40 dni |
| Nr forum | FIV 1 | FIV 2 | FIV 3 | FV 1 | FV 2 | FV 3 | FV 4 | FVI 1 | FVI 2 | FVI 3 |
| Liczba postów | 8 | 7 | 16 | 23 | 23 | 25 | 18 | 29 | 10 | 14 |
| Czas trwania forum | 17 dni | 5 dni | 24 dni | 28 dni | 25 dni | 45 dni | 37 dni | 33v dni | 26 dni | 30 dni |

Źródło: opracowanie własne.

Średnia arytmetyczna wpisów na forum w moich kursach wynosiła 19 wpisów, przy czym zdarzyły się fora o 7 i o 43 studenckich postach. Każde z prowadzonego przeze mnie forum żyło mniej więcej około 31 dni, przy czym były i takie, które trwały 64 dni. Natomiast gdy chodzi o wygaszenie forum, moim zdaniem, bezwzględnie powinien zakończyć je nauczyciel swoim wpisem, który podsumowuje poruszone treści czy wypowiedane stanowiska, w którym będzie miał okazję podziękować wszystkim forumowiczom za

aktywność i być może zaprosić do kolejnego projektu, kolejnego zadania, kolejnego spotkania w przestrzeni wirtualnej. Przed odcięciem zasilania, czyli wygaszeniem forum na platformie, należy dać uczniom i studentom czas na ostatnie refleksje lub ewentualne pytania. Niegasnące zainteresowanie tematem cieszy, ale każdy kurs ma swój czas i miejsce. Odrębną kwestią są kursy, zajęcia, przedmioty, w których prowadzący świadomie wykorzystują czas wakacji lub przerwy w zajęciach na niezobowiązujące spotkania w przestrzeni wirtualnej.

* * *

W artykule starałam się, korzystając z refleksji nad własną praktyką, pokazać, jak można aktywizować proces uczenia się uczniów lub studentów przy wykorzystaniu funkcjonalności forum dyskusyjnego, możliwości, jaką zapewniają platformy zdalnego nauczania. Jestem przekonana, że można z powodzeniem poszerzyć środowisko edukacyjne o przestrzeń wirtualną. Konstruowanie zadań, ich sprawdzanie, praca zespołowa w chmurze, moderowanie dyskusji czy też prowadzenie wideoczatów wymaga jednak specjalnego przygotowania. Kompetencje nauczyciela, związane z wykorzystywaniem nowoczesnych technologii komunikacyjnych i informacyjnych w procesie kształcenia nie powinny sprowadzać się do umiejętności technicznego zarządzania funkcjonalnościami platformy czyli do tego, co popularnie w pewnych kręgach nazywane jest „klikologią”. Umiejętność prowadzenia procesu nauczania-uczenia się w warunkach zdalnych wymaga kompetencji dydaktycznych ukierunkowanych właśnie na nowe funkcjonalności, wymaga także czasem zmiany myślenia o edukacji i jej kształcie. Mam nadzieję, że analizowany przeze mnie przykład moderowania forum dyskusyjnego stanie się dla praktyków zaproszeniem do refleksji nad własnym działaniem, a dla osób związanych z kształceniem nauczycieli propozycją włączenia w treści dydaktyczne i metodyczne zagadnień związanych ze środowiskiem zdalnym i z motywowaniem, aktywizowaniem osób uczących się.

Literatura

- BARR R. B., TAGG J. (2000), *From Teaching to Learning. A new Paradigm for Undergraduate Education*, [w:] *Learning from Change. Landmarks in Teaching and Learning in Higher Education from Change Magazine 1969-1999*, red. D. DeZure, American Association For Higher Education, Kogan Page, London.

- BLOOM B. S. (1956), Taxonomy of educational objectives. The classification of educational goals. Handbook 1: Cognitive domain, David McKay Company, New York.
- JOYCE B., CALHOUN E., HOPKINS D. (1999), Przykłady modeli uczenia się i nauczania, WSiP, Warszawa.
- KLUS-STAŃSKA D. (2009), Polska rzeczywistość dydaktyczna -paradygmatyczny taniec św. Wita, [w:] Paradygmaty współczesnej dydaktyki, red. L. Hurlo, D. Klus-Stańska, M. Łojko, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- KWIATKOWSKA W. (2011), Wykład w kształceniu na odległość, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- NIEMIERKO B. (1990), Pomiar sprawdzający w dydaktyce. Teoria i zastosowania, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- SAJDAK A. (2013), Paradygmaty kształcenia studentów i wspierania rozwoju nauczycieli akademickich. Teoretyczne podstawy dydaktyki akademickiej, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- SAJDAK A. (2014), Sztuka motywowania w edukacji zdalnej skoncentrowanej na uczniach, [w:] Ku dobrej szkole skoncentrowanej na uczniach, tom II, red. J. Kuźma, J. Pułka, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków.

Anna Sajdak

**ACTIVATING STUDENTS IN EXTENDED LEARNING
ENVIRONMENT – POSSIBILITIES OF USING A DISCUSSION FORUM**

Keywords: learning, e-learning, discussion forum.

The article presents the possibilities of using information and communication technologies in the teaching process on the example of moderating a discussion forum on an e-learning platform. The author, using her own experience and a phenomenological insight into her own practice, gives practical tips on how to activate persons learning by conducting a discussion in virtual space. The addressed issues comprise tips on the aims and usefulness of a forum; as well as on how to: start a forum, choose the topic, ask questions, deal with the traps of forum moderation, activate its participants, finally, end a discussion. Such a way of active arrangement of learning space and activation of learners fits in with the paradigmatic didactic change described by the formula *the shift from teaching to learning*, which the author of this article expands by adding *and e-learning*.

Anna Sajdak

**AKTYWIZOWANIE UCZNIÓW W POSZERZONYM ŚRODOWISKU
UCZENIA SIĘ – MOŻLIWOŚCI WYKORZYSTANIA FORUM
DYSKUSYJNEGO**

Słowa kluczowe: uczenie się, e-learning, forum dyskusyjne.

Artykuł pokazuje możliwości wykorzystania nowoczesnych technologii informacyjnych i komunikacyjnych w procesie kształcenia na przykładzie moderowania forum dyskusyjnego na platformie zdalnego nauczania. Autorka, korzystając z własnych doświadczeń oraz dokonując pewnego fenomenologicznego wglądu we własną praktykę, konstruuje pewne wskazówki praktyczne, pozwalające na aktywizowanie osób uczących się za pomocą prowadzenia dyskusji w wirtualnej przestrzeni. Poruszona problematyka dotyczy zatem kwestii samego rozpoczęcia forum, jego celowości i przydatności, doboru tematu, postawienia pytań, radzenia sobie z pułapkami moderowania forum, aktywizowaniem jego uczestników, wreszcie kwestii zakończenia dyskusji. Taki sposób aktywnego aranżowania przestrzeni uczenia się oraz aktywizowania osób uczących się wpisuje się w paradygmatyczną zmianę dydaktyczną, opisaną formułą *the shift from teaching to learning*, którą to autorka rozszerza przez dodanie ... *and e-learning*.